

5 ZMĚNA OKOLNOSTÍ UZAVŘENÍ SMLOUVY PODLE OBECNÉ KLAUZULE

5.1 Tuzemská právní úprava výslovně zakotvila generální klauzuli o uzavření smlouvy *rebus sic stantibus* až v současném občanském zákoníku. Klausule je součástí trojice ustanovení § 1764 až 1766 nadepsaných „Změna okolností“. Úvodní ustanovení proti sobě zřetelně staví zásadu, že změna okolností uzavření smlouvy nemá vliv na povinnost strany plnit, a výjimku, že jinak je tomu jen v případě změny podstatné; další ustanovení vymezují podstatnou změnu okolností, jakož i její následky.

Vývoj tuzemské soukromoprávní úpravy se ovšem s otázkou podstatné změny okolností uzavření smlouvy musel vyrovnávat již dříve. Jak již bylo uvedeno (viz kapitolu 4 bod 4.1), předcházející zákoníky zakotvily výslovně jen speciální klauzule *rebus sic stantibus* pro některé smluvní závazky (tradičně zejména pro závazek k uzavření budoucí smlouvy a závazek úschovy). Již naše prvorepubliková judikatura a doktrína uvažovaly i s klauzulí generální. Z judikatury bývá připomínán závěr Nejvyššího soudu Československé republiky z roku 1922, že „doložka ‚rebus sic stantibus‘ má význam nejen při smlouvě o smlouvě budoucí, nýbrž při úplatných smlouvách vůbec. Účinek její nespočívá nutně jen v nároku na zrušení smlouvy, nýbrž se může projevit i v tom, že se zjedná hospodářský soulad mezi plněním a protiplněním.“⁸¹ Z doktríny lze vzpomenout například výklad civilisty Roberta Mayra-Hartinga, podle něhož „zákon zásadně nechce přiznati významu změně okolností; pro všechny významnější právní poměry stanoví, je-li předčasně jejich ukončení přípustno (výpověď, odvolání, ustoupení apod.). Jen pro předběžné úmluvy platí po zákonu (§ 936) klauzule tato neztenčeně. Jinak bude možno bráti na ni zřetel jen tam, kde povaha a účel jednání dopouštějí analogického použití.“⁸² Dobové úvahy o generální klauzuli *rebus sic stantibus* tak zřetelně odrážely její potřebu, zároveň ale i nejistotu související s absencí explicitní legislativní opory. Další legislativní vývoj zakomponoval podstatnou změnu okolností uzavření smlouvy asi nejúplněji do institutu zmaření účelu smlouvy; ten byl zakotven v roce 1963

⁸¹ Rozsudek NS ČSR Rv I 407/22 (Vážný 1680), ASPI ID: JUD7328CZ.

⁸² MAYR-HARTING, R. *Soustava práva občanského. I. Nauky obecné. II. Práva věcná*. Reprint pův. vyd. z let 1924–1929. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 184.

pro mezinárodní obchod⁸³ a v roce 1991 pro obchodní závazky⁸⁴ a vedl k terminaci smluvního závazku.^{85, 86} Oproti tomu obecná úprava podstatné změny okolností uzavření smlouvy v současném občanském zákoníku platí pro soukromé právo obecně a preferuje adaptaci smluvního závazku před terminací.

Ze srovnávacího hlediska je významné, že občanský zákoník v zásadě převzal obecnou úpravu změny okolností v čl. 6.2.1 až 6.2.3 Zásad UNIDROIT,⁸⁷ a to včetně časového vymezení podstatné změny okolností jako změny následně nastalé, ale případně také jen následně zjištěné. Prostřednictvím inspiračního zdroje lze dobře vyplnit nedostatek tuzemských interpretačních a aplikačních zkušeností; ovšem jen v mezích povahy tohoto zdroje (jde o dokument typu *soft law*) a jeho zaměření (jde o dokument vztahující se na mezinárodní obchodní smlouvy).⁸⁸

5.2 Obecná klauzule *rebus sic stantibus* podle § 1765 a § 1766 obč. zák. se uplatní za předpokladu, že dojde ke změně okolností

- tak podstatně, že tato změna založí v právech a povinnostech stran zvlášť hrubý nepoměr znevýhodněním jedné z nich buď neúměrným zvýšením nákladů plnění, anebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění (podstatnost),
- kterou dotčená strana nemohla rozumně předpokládat (nepředvídatelnost)
- ani ovlivnit (neovlivnitelnost),
- přičemž skutečnost nastala až po uzavření smlouvy, anebo se dotčené straně stala až po uzavření smlouvy známou (následnost).

Předpoklady jsou kladeny kumulativně a musí být posuzovány objektivně, přičemž objektivní hledisko se nevylučuje se zohledněním postavení dotčené strany.

Předpoklad, že změna okolností je podstatná, tuto změnu zřetelně odděluje na jedné straně od méně podstatných změn⁸⁹ a na druhé straně od nemožnosti plnění,

⁸³ § 275 z. m. o.

⁸⁴ § 356 a § 357 obch. zák.

⁸⁵ Zmaření účelu smlouvy tak nejen názvem, ale i důsledkem evokuje anglickou *frustration*; geneticky ovšem pochází ze zmařeného plnění podle § 920 o. z. o. (bližší viz PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku. Díl 3, § 261–408*. Praha: Linde, 1999, s. 362). Upřednostnění obecné úpravy zmaření účelu smlouvy před obecnou úpravou podstatné změny okolností v zákoníku mezinárodního obchodu bylo vysvětlováno důrazem na princip *pacta sunt servanda* (tak KOPÁČ, L. *Komentář k zákoníku mezinárodního obchodu*. Praha: Panorama, 1984, s. 157) či princip jistoty ve smluvních vztazích (tak KUČERA, Z. in BYSTRICKÝ, R. a kol. *Právo mezinárodního obchodu: vysokoškolská učebnice*. Praha: Svoboda, 1967, s. 304); obchodní zákoník tuto koncepci zjevně rozšířil na obchodní závazky obecně.

⁸⁶ Zmaření účelu smlouvy nezpůsobovalo zánik smluvního závazku samo o sobě. Podle § 275 z. m. o. se k zániku závazku vyžadovalo oznámení druhé straně. Podle § 356 a § 357 obch. zák. dotčené straně vzniklo právo odstoupit od smlouvy.

⁸⁷ ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 720.

⁸⁸ Jak upozorňuje např. ŠILHÁN, J. in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář V., Závazkové právo: obecná část (§ 1721–2054)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 224–225.

⁸⁹ Důraz na výjimečnost institutu podstatné změny okolností je tak úpravou změny okolností v § 1764 až 1766 obč. zák. vyjádřen nejprve v obecné rovině (§ 1764, tak, že změna okolností uzavření smlouvy se zásadně nedotýká povinnosti smluvní strany plnit) a poté ještě v rovině předpokladů

ať již počáteční (§ 580 odst. 2, § 588 věta druhá obč. zák.), nebo následné (§ 2006 až 2008 obč. zák.).

Podstatnost změny okolností je specifikována co do

- výsledku (musí jím být znevýhodnění jedné strany),
- projevu tohoto výsledku (musí spočívat v neúměrném zvýšení nákladů plnění, nebo v neúměrném zvýšení hodnoty předmětu plnění) a
- závažnosti (musí jít o nepoměr zvlášť hrubý).

K těmto specifikacím budiž předesláno, že logicky je třeba chápat první jako základní a další jako navazující; prakticky budou tvořit nedílný celek. Znevýhodnění jedné ze stran samo o sobě indikuje v zásadě to, že musí být posuzováno ve vztahu ke druhé smluvní straně (k ostatním smluvním stranám, jde-li o smlouvu vícestrannou) a porovnáním situace před změnou okolností a po ní.

Vyžaduje-li zákonodárce, aby se znevýhodnění strany projevilo neúměrným zvýšením nákladů plnění, resp. snížením hodnoty předmětu plnění, snaží se toto znevýhodnění objektivizovat (jinými slovy, čelit přirozené tendenci každého vnímat své znevýhodnění subjektivně). Zvýšení nákladů plnění vyjadřuje znevýhodnění dlužníka; snížení ceny předmětu plnění naopak znevýhodnění věřitele.

Je třeba souhlasit s Josefem Šilhánem, jenž akcentuje ekonomický přístup k posuzování znevýhodnění smluvní strany.⁹⁰ Tento přístup je pro praktickou aplikaci (nejen obecně) klauzule *rebus sic stantibus* zásadní. Při uplatnění tohoto přístupu je relevantní zvýšení nákladů materiální i časové; z jiného hlediska explicitní i jiné.

Zvýšení nákladů plnění podle uvedeného autora znamená, že může jít o náklady nejen materiální, ale i časové, a z jiného hlediska o náklady nejen explicitní (které autor chápe jako „účetně viditelné“), ale i ostatní (mezi nimiž autor upozorňuje na náklady ušlých příležitostí, např. nově se objevivší výhodnější alternativy plnění). Pro snížení hodnoty předmětu plnění má ekonomický přístup obdobný význam. Podle názoru autora této kapitoly by mohlo jít i o případ, kdy hodnota smluveného plnění zůstává v zásadě stejná, k tomuto plnění se však na trhu objeví kvalitativně výrazně lepší alternativa.

Zohledňuje-li zákonodárce pouze zvlášť hrubé znevýhodnění, využívá právního pojmu na jedné straně stále neurčitěho, na druhé straně velmi přísného (jinými slovy, stanovuje míru dobře flexibilní a zároveň silně restriktivní). Takto vyjádřená závažnost se přitom posuzuje z hlediska dopadu na smluvní závazek; nikoli z hlediska společenského dopadu.⁹¹

Podstatnost změny okolností naopak není specifikována co do příčiny. Ta bude v zásadě vnější; povahu může mít faktickou nebo právní, konkrétní podobu potom vskutku různou (živelní pohromy, objevení zdravotní závadnosti nebo jiné

podstatné změny okolností (§ 1765 odst. 2, pomocí neúměrnosti nárůstu nákladů plnění, resp. ceny jeho předmětu, potažmo zvláštní hrubosti tak vzniklého nepoměru v právech a povinnostech stran).

⁹⁰ In HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář V, Závazkové právo: obecná část (§ 1721–2054)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 229–230.

⁹¹ Obdobně DVOŘÁK, B. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník: komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1834.

nežádoucí vlastnosti materiálu, změny v možnostech a podmínkách přepravy, státní opatření v oblasti exportu, resp. importu, zpřísnění právní regulace technických komponent či chemických složek atd.).⁹²

Nepředvídatelnost změny okolností znamená, že dotčená strana nemohla předpokládat, že se určitá okolnost může změnit nebo jak se může změnit. Posuzována má být podle zákonodárce z hlediska rozumnosti. To je třeba spojovat se zásadou běžné opatrnosti a péče (§ 4 obč. zák.), resp. v případě profesionála s náročnější zásadou odborné péče (§ 5 odst. 1 obč. zák.). Hledisko rozumnosti vylučuje z nepředvídatelných změn zejména ty, jež jsou projevem běžných rizik vývoje smluvního vztahu; v případě podnikatelů to znamená změny přičitatelné běžnému podnikatelskému riziku.

Neovlivnitelnost změny okolností v naší literatuře vystihl Josef Šilhán tak, že jde o změnu, která u dotčené strany nemá původ a která touto stranou není odvrátitelná; neodvrátitelnost potom připustil jak absolutní (jde o změnu, kterou dotčená strana odvrátit není schopna), tak relativní (jde o změnu, kterou dotčená strana je schopna odvrátit, leč jen s nepřiměřenými náklady).⁹³ K relativní neodvrátitelnosti je vhodné dodat dvojí. Za prvé, možnost strany změnu odvrátit je třeba poměřovat nejen s ohledem na náklady této strany, ale také na oprávněné očekávání druhé strany. Za druhé, třebaže to z dikce zákona nemusí být zřejmé, hledisko rozumnosti se uplatní nejen na nepředvídatelnost změny okolností, ale také na její relativní neodvrátitelnost.

Následnost změny okolností je občanským zákoníkem po vzoru Zásad UNIDROIT formulována variantně tak, že tato změna po uzavření smlouvy buď nastala, nebo byla dotčenou stranou zjištěna (nastala však dříve). Druhá varianta z hlediska textu zákona změnu okolností vlastně přesahuje; z hlediska smyslu zákona na jedné straně přispívá k ucelenosti řešení podstatné změny okolností, na druhé straně vyžaduje uvážlivý přístup. V té souvislosti vyvolává (minimálně) dvě otázky. Za prvé, jaký je vztah následně po zjištění podstatné změny okolností uzavření smlouvy (§ 1765 odst. 1 věta první *in fine* obč. zák.) a právního jednání v omylu (§ 583 až 585 obč. zák.)? Tyto úpravy se částečně překrývají. Pro případy, kdy omyl v právním jednání způsobuje podle obecné úpravy omylu neplatnost nebo zakládá zmýlené straně právo na náhradu (vůči druhé straně, která je původcem omylu nebo se za něj považuje), lze podle názoru autora této kapitoly dovodit, že dotčená strana má na výběr, zda se bude podle této právní úpravy dovolávat neplatnosti (jde o typický případ neplatnosti relativní), resp. domáhat náhrady, nebo zda se bude podle úpravy podstatné změny okolností domáhat renegociace, event. soudního výroku o změně, popř. zrušení smlouvy. Toto řešení respektuje přednost obecné právní úpravy právního jednání v omylu (tím zachovává odpovědnost původce omylu); zároveň ale nevylučuje mírnější řešení nabízené právní úpravou podstatné změny okolností (tím zohledňuje i zásadu *favor contractus*). V případech, kdy omyl v právním jednání

⁹² Blíže ŠILHÁN, J. in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář V., Závazkové právo: obecná část (§ 1721–2054)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 225–227.

⁹³ *Ibid.*, s. 228.

podle obecné úpravy omylu nezpůsobuje neplatnost ani nezakládá právo na náhradu, je úprava podstatné změny okolností tím, co zmýlené straně zkrátka zbývá (další věci ovšem je, zda budou v daném případě splněny její podmínky).

Za druhé, lze se ptát, v jaké míře se smluvní strana může dovolávat „podstatné změny okolností“, která nastala již před uzavřením smlouvy, ale kterou tato strana zjistila až později. Tuto možnost je třeba chápat spíše restriktivně, s důrazem na odpovědnost dotčené strany za to, že si před uzavřením smlouvy ujasní a zjistí rozhodné okolnosti. Tuto odpovědnost, která se vztahuje k již existujícím okolnostem, je třeba posuzovat logicky přísněji než odpovědnost za předvídaní budoucího vývoje okolností.

Předpokladům podstatné změny okolností, zejména předpokladu nepředvídatelnosti, se dostalo pozornosti i ve zvláštním kontextu pandemie virového onemocnění covid-19.⁹⁴ Diskuse nad právními důsledky pandemie pro smluvní závazkové vztahy je na jednu stranu zásadní (z hlediska teoretického i praktického, zejména běžné smluvní praxi poskytla nepostradatelné a jinak těžko dosažitelné poznatky a vodítka). Na druhou stranu nemůže poskytnout kategorické závěry (aplikovatelnost podstatné změny okolností nebo jiného institutu umožňujícího řešit změnu okolností je otázkou posouzení případu v daném místě a čase) a kromě toho přirozeně slábne (smluvní vztahy zakládáné po propuknutí pandemie již nutně integrují zkušenost s ní, což přinejmenším komplikuje využitelnost uvedených institutů). V době vydání této monografie lze soudit, že potenciál pandemie naplnit předpoklady institutu podstatné změny okolností či jiného institutu umožňujícího řešit následnou změnu okolností je ve velké míře již vyčerpán. Riziko zhoršení situace přestává být v objemu dostupných (třebaže ne vždy konzistentních) informací neznámou veličinou; jako takové si potom žádá především dostatečné zohlednění v příslušné smlouvě a neumožňuje dobře spoléhat na zákonnou úpravu.

5.3 Prokázání, že předpoklady podstatné změny okolností jsou naplněny, je na dotčené straně. Občanský zákoník tak výslovně stanoví jen ve vztahu k nepředvídatelnosti, neovlivnitelnosti a následnosti změny okolností; totéž lze ale dovodit ve vztahu k její podstatnosti (a to již z obecných zásad dokazování). Jinými slovy, občanský zákoník důkazní odpovědnost dotčené strany u třech zmíněných předpokladů spíše jen zdůrazňuje,⁹⁵ než aby ji na tyto předpoklady omezoval.

5.4 Naplnění obecné klauzule *rebus sic stantibus* podle § 1765 a § 1766 obč. zák. zakládá práva směřující k obnovení rovnováhy vzájemných práv a povinností ze smlouvy, a to ve dvou fázích.

⁹⁴ Viz např. KUBOVÁ BÁRTKOVÁ, A., PAVLÍK, J. Vliv koronaviru na smluvní vztahy se zvláštním zaměřením na nájem a přepravu. *Právní rozhledy*. 2020, č. 12, s. 430–440.

⁹⁵ Snad s ohledem na silnější vazbu těchto předpokladů na vědomosti, zkušenosti, schopnosti a další vlastnosti dotčené strany. U nepředvídatelnosti a neovlivnitelnosti je tato vazba silnější očividně; u následnosti, pravda, jen v případě té změny okolností, kterou strana po uzavření smlouvy jen zjistila (a která nastala dříve).

První fáze nastává, dojde-li k podstatné změně okolností. Tato změna se nijak nedotýká povinnosti dotčené strany plnit. Zakládá však právo požadovat na druhé smluvní straně obnovení jednání o smlouvě (renegociaci), tedy vskutku jen právo na jednání, jež bude za předpokladu úspěšného průběhu završeno dohodou o změně obsahu smluvního závazku; tím samozřejmě není bráněno ani návrhu dohodnout se rovnou na zrušení smluvního závazku. Občanský zákoník stanoví právo na renegociaci „dotčené straně“; tím samozřejmě nebrání, aby obnovu jednání o smlouvě iniciovala druhá strana.

Pro uplatnění uvedeného práva je stanovena zvláštní lhůta s počátkem podle okamžiku, kdy dotčená strana musela podstatnou změnu okolností zjistit, a délkou podle obecného pravidla přiměřenou a navazující vyvratitelné právní domněnky dvouměsíční. Zvláštností této lhůty je, že je stanovena pro právo na renegociaci, avšak neomezuje toto právo samotné (alespoň ne výslovně), nýbrž navazující právo domáhat se u soudu zásahu do smluvního závazku (viz dále).

Druhá fáze nastane, nedohodnou-li se strany v přiměřené lhůtě na změně smluvního závazku. Zakládá právo žalovat u soudu na zásah do smluvního závazku; k této žalobě soud může smluvní závazek změnit obnovením rovnováhy práv a povinností stran, anebo jej zrušit ke dni a za podmínek určených v rozhodnutí. Občanský zákoník toto právo žalovat výslovně přiznává „kterékoli straně“, tedy nejen straně dotčené.

Pro uplatnění uvedeného práva není stanovena zvláštní lhůta. Zároveň však platí, že pokud dotčená strana promeškala zvláštní lhůtu pro uplatnění práva na renegociaci, soud její žalobu zamítne (soud tak rozhodne *ex officio* a i bez návrhu žalovaného). Z právní úpravy tak lze vyvodit, že aby mohla být strana dotčená podstatnou změnou okolností uzavření smlouvy úspěšná, musí jednak včas uplatnit právo na renegociaci, jednak se po přiměřenou dobu renegociace účastnit, a to konstruktivně. První požadavek platí kategoricky; druhý jen za podmínky reálné kooperace druhé strany, jinak (tj. v případě, že tato strana jednat odmítne nebo po nepřiměřeně krátké době přestane) padá.

5.5 K soudnímu řešení podstatné změny okolností uzavření smlouvy se váže řada konkrétních otázek. Pokud jde o uplatnění práva na zásah do smlouvy u soudu, lze se ptát, zda strana může žalovat rovnou na zrušení smlouvy. Jestliže soud výslovně může rozhodnout o změně smlouvy, anebo jejím zrušení a není vázán návrhem žádné strany, je i takový návrh možný.

Další otázkou může být, zda by dotčená strana, která již nemůže s úspěchem žalovat na změnu, popř. zrušení smlouvy, mohla s úspěchem žalovat na plnění spočívající v obnovení jednání o smlouvě. Takovou možnost lze sice teoreticky dovozovat, její praktický význam bude však sporadický (soudní spor potrvá jistou dobu a třeba by v něm žalobce i uspěl, obnovené jednání o smlouvě nebude jednoduché).

Pokud jde o výrok soudu, lze si položit otázku, zda soud má favorizovat adaptaci smluvního závazku před jeho terminací. Právní úprava na ni nedává výslovnou odpověď. Z jejího smyslu by měl přístup soudu vycházet z porovnání výhod a nevýhod

obou řešení a pravidlo rozhodování ve prospěch adaptace smluvního závazku uplatňovat spíše jen v případech, kdy jsou výhody a nevýhody zhruba stejné.⁹⁶

Další otázkou může být, zda soud může rozhodnout o smluvním závazku tak, že jej částečně změní a částečně zruší. Díkce občanského zákoníku, podle něhož soud může „rozhodnout, že závazek ze smlouvy změní [...], anebo že jej zruší“ (§ 1766 odst. 2), takovému řešení nebrání (i když by tak z prvního pohledu mohla být čtena). Jde totiž o jedno z řešení možných, funkčních a navíc plně podřaditelných „změně“ smluvního závazku.

Klade se i otázka, zda soud může změnit, popř. zrušit smluvní závazek zpětně (s účinky ke dni, který předchází dni právní moci rozhodnutí). Jakkoli by tomu obecná díkce zákona mohla nasvědčovat, z povahy soudního rozhodnutí coby vnějšího autoritativního zásahu do smluvního závazku se podává, že tomu tak být nemůže. To neznamená, že by soud nemohl napravit následky podstatné změny okolností uzavření smlouvy za dobu před právní mocí svého rozhodnutí; musí tak ale učinit *pro futuro* (např. kalkulováním těchto následků do ceny plnění či včleněním doložky o právu na vypořádání). Změna či zrušení smluvního závazku zpětně (s účinky k podstatné změně okolností) by mohla být ujednána stranami.⁹⁷

5.6 Obecná klauzule *rebus sic stantibus* podle § 1765 a § 1766 obč. zák. je v zásadě dispozitivní. Umožňuje stranám ujednat odlišné předpoklady (zejména jejich zpřísnění nebo zmírnění) a/nebo následky změny okolností (například nahrazení práva požadovat obnovení jednání o smlouvě a navazujícího práva žalovat na soudní zásah do smluvního závazku automatickým zánikem smluvního závazku nebo právem smluvní závazek vypovědět). Dokonce smluvní straně výslovně umožňuje vzít na sebe riziko změny okolností; strana tak může učinit nejen v rámci smlouvy, ale také jednostranným prohlášením vůči druhé smluvní straně. Občanský zákoník s takovým projevem výslovně spojuje vyloučení práva domáhat se obnovení jednání o smlouvě (§ 1765 odst. 2 obč. zák.). Lze však dovodit, že obdobně může strana vyloučit své právo domáhat se z důvodu podstatné změny okolností soudního zásahu do smluvního závazku.⁹⁸

Dispozitivnost obecné klauzule *rebus sic stantibus* podle § 1765 a § 1766 obč. zák. má obecné i zvláštní limity. Obecným limitem je například obecně uznávaná nepřipustnost rozšiřování pravomoci soudu vydávat konstitutivní rozhodnutí. Strany tak nemohou ujednat jiný způsob soudního zásahu do smluvního závazku, než jaký předvidá uvedená úprava.

⁹⁶ V těchto případech bude adaptace smluvního závazku odpovídat v obecné rovině zejména zásadě *favor contractus* a požadavku minimalizace zásahů veřejné moci do soukromoprávních poměrů; v rovině obecné úpravy podstatné změny okolností uzavření smlouvy potom jednoznačné preferenci jejího řešení renegociací (přičemž tento „základní“ postup stran se orientuje obvykle na adaptaci smlouvy a není důvodu, aby se „náhradní“ postup před soudem orientoval principiálně jinak).

⁹⁷ I zde platí závěr judikatury o obecné přípustnosti tzv. smluvní retroaktivity (např. rozsudek NS 23 Cdo 5457/2014, ASPI ID: JUD309630CZ).

⁹⁸ DVOŘÁK, B. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1836.

Zvláštním limitem je například zákaz nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách (§ 1813 až 1815 obč. zák.). Je-li ve spotřebitelské smlouvě modifikována obecná klauzule *rebus sic stantibus*, musí projít testem uvedeného zákazu; jinak se k modifikaci nepřihlíží, ledaže by se jí spotřebitel výslovně dovolal.